

Nr 4/1995

Att bortförklara budgetunderskottet

Kurt Wickman

Förord

På den tiden det begav sig brukade realsocialismens apologeter med bestämdhet avvisa alla som hävdade att det förekom grava missförhållanden i de kommunistiska länderna. Förtal och illvilja sades vara skälen till att kritik riktades mot Sovjet, dess enklaver och de revolutionära regimerna i tredje världen.

Utan några paralleller i övrigt kan konstateras att krisen i den svenska välfärdsstaten har frammanat liknande reaktioner. Statsskulden, budgetunderskottet och de stora offentliga utgifterna, som av merparten av samhällsdebattörerna ses som allvarliga problem, anses i vissa kretsar inte vara några reella företeelser, utan produkter av en ideologiskt motiverad förtalskampanj mot välfärden driven av näringslivet och den politiska högern.

I föreliggande rapport ger fil doktor Kurt Wickman, författare till ett flertal böcker om svensk ekonomi, en bild av hur några av dessa konspirationsteoretiker resonerar. Wickman riktar i sin rapport bland annat skarp kritik mot de så kallade nykeynesianernas argumentation och sätt att handskas med fakta.

Stockholm i april 1995

Johan Andersson Sundeen
Projektledare

Innehåll

Inledning.....	3
Existerar budgetunderskottet?.....	5
En positionsbestämning	6
Nykeynesianism ersätter marxism	7
Integritet i bokföringen.....	9
Statlig affärsverksamhet	10
Pensioner och budgetunderskott	12
“Staten står i skuld till sig själv”	15
“Det är bara vi som förstår”	17
“Förvandla sparande till konsumtion”	20
Avslutande översikt.....	23

Inledning

Det stora budgetunderskottet i Sverige har kommit att bli ett centralt ämne, inte bara i den snävare ekonomiska debatten, utan också i all samtida politisk betraktelse. Under inverkan av den allmänna nedgången i den ekonomiska verksamheten från 1991, har budgetunderskotten stigit till upp mot 200 miljarder kronor om året. De senaste beräkningarna antyder att 1995 års budgetunderskott kommer att uppgå till 170 miljarder kronor, och detta vid en period då exportindustrin för tredje året befinner sig i en position som bäst kan beskrivas som högkonjunktur.

Årliga underskott i statens affärer i storleksordningen 10-15 % av BNP betyder naturligtvis att staten från år till år bygger upp en långsiktig skuld. Den totala statliga skulden närmar sig i dag 1 500 miljarder kronor, vilket motsvarar mer än 90 % av BNP. Omkring en tredjedel av den statliga upplåningen har ägt rum i utlandet och är således också förenad med en valutarisk.

Ett räkneexempel kan belysa den strategiska svårigheten med denna nivå på underskottet: om vi antar att realräntan för de statliga lånen är 4 %, kommer de första 3,6 % av den årliga tillväxten att vara intecknade för att betala statsskuldens räntor. Det finns åtminstone två kommentarer att göra till detta. Den första är, att en så hög årlig tillväxt som 4 % per år inte finns registrerad i Sverige sedan 1960-talet. Den genomsnittliga årliga tillväxten 1970-94 har i stället legat vid precis halva denna nivå.

Den andra kommentaren är att staten bara kan tillägna sig denna tillväxt på 3,6 %, om man beskattar hela tillväxten med hundra procent, vilket vore en helt orimlig skattepolitik. I stället pekar detta på att stora neddragningar måste göras i den offentliga sektorn, dock är det ett väl dokumenterat faktum att detta är svårt. Därför förefaller det rimligt att vänta sig att budgetpolitiken kommer att kombineras med ett successivt högre skattetryck, trots att skadeverkningarna av mycket höga skatter är välkända.

Statsskuls- och budgetproblemen har blivit så framträdande, att de har kommit att ges en egen målformulering från och med 1995 års statsbudget. Budgetunderskottet ska successivt nedbringas, vilket ska medföra att statsskulden stabiliseras år 1998.

Alternativet är något som ligger i närheten av det svärfångade begreppet "statsbankrutt". Det ska troligen förstås som en situation där några av de mest framträdande dragen kan vara en kronkurs som faller kraftigt mot de internationella hårdvalutorna, och mycket höga räntekrav från dem som lånar ut till den svenska staten. Denna ränta transformeras till höga räntor på den interna svenska penningmarknaden.

Till dessa krisfenomen ska adderas en omfattande flykt av kapital (och välutbildad arbetskraft), och efter hand troligen också en hög inflation, när löntagarna söker kompensera sig för de fördyrade levnadsomkostnaderna. En generell effekt blir att delar av sparandet på den svenska aktiebörsen raderas ut. I detta läge befinner sig således den svenska ekonomin fastskruvad i flera onda cirklar, med stora problem att ta sig ur.

Det är troligt, att den svenska ekonomin kan anpassa sig till t ex en mycket hög realränta. Men det är svårt att föreställa sig hur anpassningen ska ske, när ett stort antal fundamentala priser på en gång börjar röra sig "fel". Eftersom konkursinstrumentet inte existerar för myndigheter, kan det vara vilseledande att föra in begreppet "bankrutt". Men det ska förstås så, att många fundamentala faktorer samtidigt utvecklas ogynnsamt, i en sådan omfattning att de snabbt driver fram förändringar med stora och svåröverskådliga sociala kostnader.

Utöver den pedagogiska uppgiften att framhäva underskottens strategiska betydelse som hämsko för den långsiktiga tillväxten, är det dock egendomligt att göra budgetunderskottets storlek (och statsskulden) till ett självständigt mål. Utan att ge sig in i en lång diskussion, kan det här finnas skäl att påpeka att budgetutfallet är resultatet av en lång rad olika åtgärder i statens agerande. Det finns inga enkla enskilda medel som kan användas för att uppnå målet.

En allmän slutsats som kan dras är att målet anger att handläggningen av den offentliga ekonomin ska läggas om på något grundläggande, icke-trivialt sätt. Vad vi hittills sett av krishandläggningen är för det första att regeringen höjt skatterna från världens redan högsta skattenivå. För det andra önskar regeringen bevara de gamla välfärdslösningarna, trots att resurserna minskar; här saknas alltså en grundläggande insikt om att systemet redan fallit ihop.

Möjligheten att reformera den offentliga ekonomin blockeras närmast av en extremt hög arbetslöshet.

Det exceptionellt höga skattetrycket har sedan länge bidragit till att driva ut investeringar och ekonomisk verksamhet ur Sverige. Det kan inte höjas ytterligare utan återverkningar, som gör större skada för landets ekonomi än den fördel som ökade inkomster för staten skulle kunna betyda. Den politiska uppgiften måste vara att sänka skattetrycket. Med fria kapitalrörelser finns det ingen möjlighet att i längden ligga väsentligt över det genomsnittliga västeuropeiska skattetrycket på omkring 40 %, och på än längre sikt kan också denna skattekvot komma att framstå som alltför hög i konkurrens med andra ekonomiska centra i världen.

Hela anpassningen i Sverige måste därför ske genom minskade offentliga utgifter. Det är omöjligt att förutse exakt hur den offentliga ekonomin kan komma att omvandlas, men vad vi säkert kan veta är att omvandlingen måste bli så omfattande att välfärdsstaten, i centrala avseenden, inte kommer att kunna upprätthållas.

Att vi nu befinner oss i "de stora nedskärningarnas period", oroar stora delar av Organisationssverige. Enkelt uttryckt kan stora delar av välfärdsstatens utgifter uppfattas som en följd av att viktiga intressegrupper utnyttjar statens rätt att beskatta och utanordna subventioner (och andra typer av bidrag) för att främja den egna gruppen. Den moderna ekonomiska teorin för analys av politiskt beslutfattande (public choice) – där organiserade intressen spelar en huvudroll – förefaller vara alldeles särskilt fruktbar när den tillämpas på svenska förhållanden.

Existerar budgetunderskottet?

Det finns nu de som hävdar, att storleken på svenska statens budgetunderskott inte spelar någon roll. Dessa debattörer menar ofta att ekonomer överdriver underskottets betydelse, för att förmå staten att driva "högerpolitik". Tanken bakom sådana synpunkter tycks vara att underskottet är en bokföringsmässig konstruktion och egentligen inte existerar. Efter en noggrann granskning menar man sig ha funnit förbisedda poster i statens olika budgetar, och att vi därför, i stället för att tala om underskott, bör uppmärksamma att staten har rejäla tillgångar.

I samhällsdebatten framhåller dessa debattörer gärna en teorian - knytning – nykeynesianismen. Nykeynesianernas krets tycks domineras av skribenter som fram till för några år sedan presenterade sig som anhängare av “marxismens politiska ekonomi”. Efter kommunismens sammanbrott i Östeuropa och, som en följd härav, marxismens kraftigt fallande intellektuella anseende, har vissa av dem nu låtit sig inspireras av den engelske ekonomen Keynes läror.

De har framför allt tagit fasta på Keynes rekommendation, att offentliga verksamheter ska utvidgas för att komma tillrätta med ekonomins kristendenser. De menar dessutom att en långsiktig offentlig expansion erbjuder en möjlighet att komma tillrätta med en orättvis fördelning av nationens inkomster, genom att staten tar in skatt från de rika och delar ut bidrag till fattiga.

En positionsbestämning

Vi ska närmare gå in på innehållet i det alternativa, nykeynesianska, synsättet, men låt oss först med hjälp av några citat från nykeynesianernas skrifter och framträdanden, göra en positionsbestämning.

Det ledande svenska namnet för tankeriktningen förefaller vara ekonomen P-G Berglund. I huvudorganet *Ordfront Magasin* förnekar denne existensen av en statsskuld med t ex följande formulering:

“Den finansiella nettoskulden är i själva verket liten eller obefintlig. Offentliga sektorns nettoförmögenhet är 1 146 miljarder kr.”¹

Berglund får stöd av sociologiprofessorn Joachim Israel, som i en artikel med större portioner upprörd än nykter analys, drar slutsatsen:

“Min konklusion blir följande: enligt de beräkningar som finansdepartementet gjort, har vår statsskuld inte varit så hög att vi skulle levt över våra tillgångar eller att den berättigar till stora krav på nedskärningar.”²

¹ P-G Berglund, “Veckans lögn”, *Ordfront Magasin*, Nr 6, 1994, sid. 42.

² J Israel, “Har vi levt över våra tillgångar?”, *Ordfront Magasin*, Nr 5, 1994, sid. 40.

Enligt Israel, och Berglund, är därmed inte heller statens ränteutgifter något problem, om man tar hänsyn till "hela bilden". Israel skriver i en representativ passage:

"Under 1993 uppgick ränteutgifterna till 88 miljarder, medan ränteinkomsterna var över 93 miljarder, d v s ett ränteöverskott på 5 miljarder. När påpekades detta i DN och TV eller av Assar Lindbeck?"³

En gemensam synpunkt från dessa debattörer är också att det privata sparandet utgör ett stort samhällsproblem. I en i övrigt ovanligt balanserad artikel, formulerar Jesper Jespersen, i en för nykeynesianerna representativ formulering, vad han uppfattar som samtidens centrala problem,:

"Det är översparandet i den privata sektorn som är problemet – budgetunderskottet mildrar bara något av den negativa effekten på samhällsekonomin."⁴

I en artikel i *Gefle Dagblad* diskuterar Lars Lundberg det ekonomiska problemet från nykeynesianska utgångspunkter, och lägger till synpunkten, att en stor del av statsskulden uppkommit genom något som kanske säkrast ska uppfattas som luftfakturor:

"Staten har alltså lånat 23 procent av statsskulden av sig själv [Riksbanken, AP-fonderna, statliga myndigheter, Nordbanken, *anm KW*]. Av detta kan vi dra slutsatsen att 23 procent av statsskulden är en rundgång eller en bokföringsmässig finess som inte borde föranleda några sömnlösa nätter för landets medborgare."⁵

Nykeynesianism ersätter marxism

Låt oss nu rekonstruera den sammanhängande syn, som ovan har presenterats i form av direkta citat från debattörerna.

Tanken att budgetunderskottet inte spelar någon roll, bygger på en serie invecklade överväganden. Framför allt pekar man på att staten "står i skuld till sig själv" och att staten har finansiella tillgångar

³ J Israel, "Har vi levt över våra tillgångar?", *Ordfront Magasin*, Nr 5, 1994, sid. 40.

⁴ J Jespersen, "Det förbannade sparandet", *Ordfront Magasin*, Nr 5, 1994, sid. 24.

⁵ L Lundberg, "Årets lönematch inledd", *Gefle Dagblad* 28/2 1995.

i pensionsfonder och fysiska tillgångar som många gånger överstiger budgetunderskottet. Det förefaller dessa debattörer därför som en enkel bokföringsmässig operation att föra över medel från olika kon - ton till statens inkomstsida.

Tanken tycks vara, att om statens budgetunderskott löper på 200 miljarder om året, ska medel från t ex pensionsfonder – eller inkomster från en försäljning av någon del av t ex Telia – löpande föras över till finansdepartementet, så att budgeten kommer i balans. Hela sta - tens ekonomiska engagemang ska bokföringsmässigt behandlas som om det äger rum i ett enda enhetligt företag.

Först då får man, enligt dessa debattörer, möjlighet att utnyttja he - la den ekonomiska styrka som staten besitter. Det kommer då att vi - sa sig, att det finns relativt få restriktioner för att driva en expansiv offentlig ekonomisk politik. I själva verket finns det utrymme för fortsatt expansion av den offentliga verksamheten. P G Berglund framhåller: “En väl utformad finanspolitisk expansion är alltså både aktivitetsskapande och fördelningspolitiskt juste.”⁶

Den nuvarande statsfinansiella krisen blir i teorins ljus självvald. Finansdepartementet avstår från att använda sig av en relativt enkel och självklar lösning. Högerorienterade ekonomer exploaterar helt enkelt okunnigheten hos riksdagens ledamöter. De lägger argumen - tationen tillrätta för att kunna montera ned välfärdsstaten, som de tycker illa om av ideologiska skäl.

Det andra ledet i argumentationen går ut på att budgetunderskot - tets storlek är väsentligt överdrivet. Budgetunderskottet är t ex till stora delar placerat i t ex Nordbanken och Riksbanken. I denna mening lånar staten från sig själv. Den bild som träder fram för läsa - re av nykeynesianernas inlägg är att staten för över pengar från hö - ger till vänster ficka och kallar det för ett lån. Alternativet är att helt enkelt stryka bort sådana “lån” för att få en realistisk bild av statens finansiella ställning. Och så snart man prövar att göra denna opera - tion, försvinner en stor del av underskotten.

Det visar sig vid sådana beräkningar att den samlade statliga sek - torn har en obetydlig skuld och att det följaktligen inte heller är

⁶ P-G Berglund, “Saliga äro de okunniga, ty de skola styra Sverige”, *Ordfront Magasin*, Nr 5, 1994, sid. 9.

några problem att betala skuldräntan – den uppgår ju egentligen bara till några få miljarder.

En alldeles särskilt destruktiv roll spelar det ökade hushållssparandet. Hushållen drar här undan en avgörande “stimulans” från samhällets ekonomi. Joachim Israel framhåller att “samhälls-ekonomiskt sett har [ökat sparande] samma effekt som en skatthöjning”.⁷ Enligt nykeynesianismens företrädare är “höginkomsttagares” sparande ett tillåtet viltbråd för skattepolitiken. Genom att via beskattning och bidrag transformera detta sparande till konsumtion för “låginkomsttagare” får samhällsekonomin en stimulans av efterfrågan som annars går förlorad.

Hela denna teori om en alternativ budgetteknik leder nykeynesianerna till den ena häpnadsväckande slutsatsen efter den andra. Om man har rätt i att det inte bildats några egentliga underskott i statsfinanserna, är detta den bästa finanspolitiska nyheten på mycket lång tid. Det kanske kan vara lämpligt att pröva slutsatserna med hjälp av mer normala sätt att diskutera budgetfrågor. Om nykeynesianernas resultat är korrekta och robusta, borde samma sak kunna framgå med hjälp av allmänt accepterade analysmetoder.

Integritet i bokföringen

När den dubbla bokföringen en gång introducerades av de tidiga italienska kapitalisterna, skedde det med ett enda syfte. Man ville kunna skilja mellan affärsverksamhet och privatekonomi. Det var svårt att veta hur man låg till i sitt företag, om man inte hela tiden kunde kontrollera hur mycket pengar som fördes över mellan de privata och professionella verksamheterna.

När företagen blev stora och tog på sig större och varierande uppgifter, visade sig detta krav på bokföringen vara än viktigare. Man lade då upp den så att man skulle kunna följa alla olika verksamheter i bokföringen. Om det exempelvis visade sig att det enskilda företaget var framgångsrikt i den gren som sysslade med sjöfrakt, men gjorde stora förluster i den skeppsbyggande verksamheten, var det nödvändigt att kunna läsa ut detta i bokföringen.

⁷ J Israel, “Har vi levt över våra tillgångar?”, *Ordfront Magasin*, Nr 5, 1994, sid. 39.

I längden kunde fraktinkomsterna inte understödja skeppsbygget, utan slutsatsen för företaget blev normalt att lägga ned denna del och koncentrera sig på fraktverksamheten. Det är naturligtvis något som fortfarande gäller – företagen behöver för sin planering ha tillgång till just denna typ av bokföring. I princip fungerar alla stora och små företag – dit också den offentliga verksamheten hör – under det ekonomiska kravet att hålla olika aktiviteter åtskilda från varandra. Det beror på att det ofta är frågan om mycket varierande uppgifter och med helt olika utmognadsperioder, vilket kommer till uttryck i att det råder en bokföringsmässig integritet mellan dem.

Vi har velat etablera detta begrepp för att lättare kunna förstå varför ett stort företag – och det kan vara rimligt att uppfatta den offentliga sektorn som ett gigantiskt diversifierat företag, med finansdepartementet som exekutiv och regeringen som ägare – alltid måste arbeta med alla sina olika verksamheter för ögonen. Det finns inget stort diversifierat företag som kan behandla inkomster och utgifter som två olika klumpsummor.

Men det är precis detta nykeynesianerna föreslår när de menar att alla statens olika slag av inkomster ska utnyttjas för att täcka underskotten i statsbudgeten. Det kan då vara intressant att påminna sig, att vad som kallades den "keynesianska revolutionen" i finanspolitiken krävde att staten upprättade en driftsbudget med bokföringsmässig integritet mellan de olika verksamheter som staten åtar sig. I driftsbudgeten skulle statens årliga inkomster och utgifter nog anges, och den skulle balansera, d v s inkomsterna skulle vara lika stora som utgifterna. Det tänkande som ligger bakom detta kan vara värt att rekonstruera.

Driftsbudgeten rör den offentliga ekonomins kortsiktiga – vanligen på ett år – konsumtion. Den täcks normalt till största delen av skatteinkomster. Planeringen bygger på att utgifterna i normala fall inte får överstiga den del av skatteinkomsterna som finansdepartementet avsätter för ändamål i driftsbudgeten. Vissa år kan det ske en övertrassering, men den ska senare kompenseras av sparande vid en högre konjunktur.

Det var just detta senare, motivationen för att överskott och underskott i driftsbudgeten skulle tillåtas uppträda vid olika faser i konjunkturen, som blev ett av Keynes' stora bidrag till den tillämpade finanspolitiken. Alternativet att variera skattesatsen över kon-

junktoren ansågs sämre, på grund av att det finns stora fördelar med långsiktigt stabila skattesatser. Men Keynes insisterade alltid på att driftsbudgeten skulle balanseras över konjunkturen. Definitiva försämringar i statens förmögenhetsställning uppfattade även Keynes som ett otillåtet resultat av konjunkturpolitiken.

En situation som dagens svenska – där staten varje år tvingas låna upp omkring 200 miljarder kronor varav en stor del i utlandet – skulle utan vidare ha förskräckt Keynes. Nykeynesianernas knytning till sin egen läromästare förefaller mer än lovligt tunn. Det är väl knappast uteslutet att t ex de välkända Cambridge-ekonomer som fortfarande ansluter sig till keynesianismen, skulle betrakta de svenska nykeynesianerna med viss förvåning.

Statlig affärsverksamhet

Staten bedriver en rad, ofta långsiktiga, verksamheter. På många områden är staten aktiv i varu- och tjänsteproduktion. Uppfinningsrika ekonomer har genom åren gett en rad olika skäl för att staten ska driva vissa verksamheter – förekomsten av “naturliga monopol” för t ex televerksamhet eller postbefordran är ett sådant skäl.⁸ Staten accepterar i sina affärsdrivande verk och andra “marknads-satsningar” normala krav på beteende i marknadsekonomin.

De myriader av sådana statliga eller halvstatliga företag – från Statens hingstdepå till Vattenfall eller Telia AB – som i dag är verk-samma, arbetar bl a med långsiktiga krav på rörelsen. Det är uppenbart att överskott från t ex statliga företag, som konkurrerar på hög-teknologiska marknader, vare sig kan eller bör utnyttjas kortsiktigt av finansdepartementet på samma sätt som normalt inlevererade skatter. Dels ska dessa företag klara vissa specificerade och kost-samma uppgifter – alla medborgare ska enligt statens instruktioner till företagen erbjudas tillgång till telelinje och elektricitet, dels ska de kunna klara stora investeringar för att inte sacka efter i konkur-rensen.

⁸ Hela diskussionen kring vad som är “naturliga monopol” är besvärlig och – visar det sig – relativt tidsberoende. Min egen uppfattning är att den teknologiska utvecklingen hela tiden förändrar förutsättningarna för diskussionen. Det är t ex svårt att i faxens och den elektroniska postgångens tid uppfatta postbefordran som ett “naturligt monopol”.

I princip är det alltid tveksamt att blint addera alla siffror i ett så komplicerat dokument som en statsbudget. Det finns hela tiden "osynliga" gränser, som dras av den budgetmässiga integriteten, för en lång rad verksamheter som ingår.

Det kan vara värt att notera att nödvändigheten av budgetmässig integritet på senare tid också lett till en formellt självständig ställning för en rad offentliga företag. Vi känner till detta i den pågående diskussionen om "bolagisering". Låt mig ge en bakgrund.

Telias vinster ska vara tillräckliga för att man ska hinna med i den utomordentligt snabba utvecklingen på kommunikationsområdet. Detta kräver att man kan fondera vinster för att finansiera investeringar. Inget annat än normal beskattning ska kunna dras in från företaget.

De övriga vinster företaget gör kan inte på något meningsfullt sätt adderas till "den konsoliderade offentliga sektorn", om man vill diskutera den ekonomiska politikens finansiella ställning. Räntekomster, som offentliga företag gör på sina fonderingar, ska därför inte heller behandlas som om de vore tillgängliga för finansdepartementet. De räntekostnader som finansdepartementet får i sin kärnverksamhet – handläggningen av den ekonomiska politiken – ska i princip täckas av skatter och vissa specificerade avgifter.

Länge var posten "inlevererade överskott från de statliga affärsverken" formellt en del av statsbudgetens inkomster. Men de intog egentligen en svårtolkad ställning – de var knappast tillgängliga för att utbetalas som socialunderstöd eller bidrag till arbetslösa.

Det kanske kan invändas att exemplet Telia inte är särskilt bra att använda, eftersom företaget genom att omvandlas till aktiebolag under en tid haft en immunitet mot större statliga ingrepp. Men det är inte poängen – poängen är i stället att visa betydelsen för analysen av statens inkomster och utgifter av att upprätthålla en budgetmässig integritet mellan olika verksamheter. När man i likhet med nykeynesianerna slår samman det budgetmässiga resultatet av en godtycklig mängd statliga verksamheter, blir det bara en räkneövning som saknar relevans.

Det kan vara intressant att gå ett steg vidare, och diskutera ett exempel som går till kärnan i argumentationen för att det svenska budgetunderskottet är en fiktion, nämligen pensionsfonderna. Nykeynesianerna tar sin utgångspunkt i att socialförsäkringarna varje

är visar ett överskott, som kommer sig av att de har tilldelats uppgiften att handlägga pensionssparandet.

Pensioner och budgetunderskott

Pensionssparandet i Sverige representerar så stora belopp att det redan av det skälet kan användas för praktiskt taget vilket debattsyfte som helst; gränsen sätts egentligen bara av hur fingerfärdig debattören råkar vara. De centrala statliga fondernas storlek är för tillfället större än 500 miljarder kronor. Men jättelika pensionsfonder är naturligtvis inte unikt för Sverige – pensionssparandet är av tradition ett av de stora och långsiktiga sparmålen i alla länder.

Om vi nu, som nykeynesianerna vill, drar bort 500 miljarder från statsskulden, får vi naturligtvis till resultat att statsskulden inte ligger vid besvärliga 90 % av BNP utan vid behagliga 60 %. Om vi följer den rekommendation som rimligen ligger i räkneoperationen och tömmer alla pensionsfonder för att betala av på statsskulden, kommer vi rentav ned till det konvergenskrav som formuleras i Maastricht-avtalet. Nivån skulle således få godkänt av ekonomiska politiker, som anser att finanspolitiken ska läggas upp med den relativt stränga tyskfranska disciplinen som mall. Men ett antal problem följer omedelbart.

Det första är att det är fundamentala regler i den offentliga ekonomin som driver fram löpande underskott. Om dessa regler inte ändras, kommer statsbudgeten att försämra statens förmögenhetsställning med omkring 150 miljarder om året. Efter några år har vi då kommit tillbaka till utgångspunkten med en statsskuld över 90 % av BNP, men med den skillnaden att förmögenhetsställningen försämrats katastrofalt: vi har inte längre några statliga pensionstillgångar.

Jämför med ett hushåll som med hjälp av kontokort konsumerar för hundratusen kronor mer än vad dess inkomst är. När kontokortsföretagen blir pockande i sina krav på att få betalt, säljer familjen sin enda förmögenhetstillgång, småhuset, för fem hundra tusen kronor. Man klarar nu att sköta betalningarna av sin konsumtion i fem år. Men därefter är det slut, och om man hade uppfattat småhuset som en pensionsförsäkring, så har denna försäkring försvunnit. Genom att förinta sin förmögenhet har hushållet skjutit upp den

ekonomiska saneringen i fem år, men det har skett på bekostnad av hela livscykelplanen.

Här finns ett större dilemma för nykeynesianerna. Man hävdar att Sverige inte har någon statsskuld "i egentlig mening", som en in - vändning mot "marknadens" och "ekonomernas" förmenta strävan att demontera välfärdsstaten. På samma sätt har vårt exempelhus - håll egentligen inte heller någon obetalbar skuld "i egentlig mening" - man kan alltid realisera sin förmögenhet för att täcka sina betal - ningsåtaganden under en tid. Nykeynesianernas syfte är troligen att visa att välfärdsstaten, med hela sitt regelverk, inte bara kan behållas i sin nuvarande form, utan också bör utvidgas i framtiden.

Med tanke på att den offentliga ekonomin i dag svarar för om - kring 70 % av BNP, vore det naturligtvis intressant att veta hur långt nykeynesianerna är beredda att gå i offentligt ekonomiskt engage - mang. Det är svårt att i de svenska nykeynesianska debattörernas olika inlägg finna något förslag till vad som är en lämplig nivå på den offentliga sektorn. Ibland påminns en kritisk läsare om fältmis - sionen - alla utom de som är till 100 % kristna är att betrakta som hedningar.

Det andra problemet för oss tillbaka till att nykeynesianerna bry - ter den budgetmässiga integriteten. Pensionssystemet har mycket långsiktiga uppgifter, nämligen att klara nuvarande och kommande generationers anspråk på inkomst efter ett avslutat yrkesliv. I prin - cip ska pensioner uppfattas som en ränta på den kapitalstock som den enskilde byggt upp under sitt yrkesverksamma liv. De statliga pensionsfonderna har tilldelats uppgiften att förvalta detta kapital för hela befolkningen.⁹

Konstruktionen av det svenska pensionssystemet bygger på att det ska äga rum en relativt hög och uthållig ekonomisk tillväxt - an - nars urholkas det framtida värdet av pensionerna. För att värdesäkra pensionerna på lång sikt krävs också att kapitalet förräntas. Det be - tyder att man söker relativt säkra placeringar för fonderna - en ge -

⁹ Det är i och för sig inte självklart att staten ska sköta denna uppgift. Den kan mycket väl täckas genom rent privata försäkringslösningar. Det är fullt möjligt att garantera att alla försäkrar sig, t ex genom att införa sådana obligatoriska krav som t ex gäller för bilförsäkringar. Andra arrangemang kan också tänkas.

mensam instruktion till alla förvaltare av pensionsfonder i hela världen är att de ska följa en konservativ placeringspolitik.

En rekommendation som många pensionsfonder följer är att placera medlen i statspapper. Statsobligationer betraktas av tradition som mycket säkra långsiktiga placeringar. Omkring 14 % av den svenska statsskulden, vilket motsvarar omkring 175 miljarder kronor i svenska statsobligationer, har också "köpts upp" av AP-fonderna. Men dessa medel ska betalas tillbaka, och intill dess att det sker ska den svenska staten också betala ränta på lånet. Staten har inte tagit upp ett lån av "sig själv", utan av kollektivet pensionssparare.

En budgetmässig effekt av att fonderna placeras är att de kommer att redovisa relativt stora ränteinkomster. Men det är inte heller möjligt att uppfatta dessa räntor som tillgängliga för den kortsiktiga finanspolitiken. När nykeynesianerna drar bort dessa räntor från statsskuldens räntor och kommer fram till att den totala statliga räntebördan är mycket liten eller rentav positiv, blir det på nytt en räkneövning med olika storheter.

Om man följde den politiska rekommendation som ligger i räknestycket och hela tiden gör räntorna tillgängliga för den kortsiktiga finanspolitiken, accepterar man att värdet på framtida pensionsutbetalningar minskar väsentligt. I praktiken skulle man helt enkelt lägga 100 % skatt på avkastningen av statligt pensionssparande – vilket mig veterligen ingen politisk riktning har föreslagit. Den budgetmässiga integriteten mellan de olika verksamheterna medför därmed att nykeynesianernas räknestycke saknar operativ mening.

“Staten står i skuld till sig själv”

Det vore intressant att närmare söka förstå hur nykeynesianerna uppfattar statens lån från t ex AP-fonderna. Att döma av räkneövningar och inströdda kommentarer gäller här tanken "statspengar som statspengar". Bakom uppfattningen ligger under alla förhållanden en bristfällig förståelse av statens roll på de finansiella marknaderna.

En första synpunkt är att det faktiskt inte är fråga om "statspengar" i egentlig mening. Staten har ett förvaltningsansvar för medborgarnas pensionssparande. Överskotten i pensionssparandet representerar inget annat än framtida anspråk i det sociala för-

säkringssystemet. Pensionspengar är insättarpengar – och tillhör alltså staten på samma sätt som bankspararnas pengar ägs av bankerna. Premierna i det statliga pensionssparandet betalas tekniskt sett in på ett sätt som liknar skatter, men det betyder inte att de kan jämföras med normal inkomstskatt.

Om man hävdar att staten har rätt att använda pensionsfonderna för vilka ändamål den finner lämpligt, hamnar vi i den stora diskussionen om hur starkt skydd den privata äganderätten ska ha mot statliga ingrepp. Vi undviker den här, men vill gärna påpeka att nykeynesianernas position ligger nära den kommunistiska – att statens anspråk alltid har prioritet framför enskilda medborgares.

Men den finansiella oklarheten är större än så i nykeynesianernas argumentation. Omkring 23 procent av statsskulden var den sista december 1993 "placerad" hos Riksbank, AP-fonder, statliga myndigheters fonder och Nordbanken. Man uppfattar det då helt enkelt som en bokföringsmässig finess att ta upp sådana placeringar som egentliga skulder. De bör utan vidare skrivas bort. Det finns här skäl att klargöra några elementära samband.

Finansieringen av statsskulden innebär att t ex Nordbanken går ut på marknaden och lånar upp pengar som man sedan i sin tur lånar ut till finansdepartementet, vilket normalt sett sker så att man köper upp statsobligationer. En anpassning hos Nordbanken blir att man minskar sin utlåning till allmänheten. I princip blir därför effekten densamma som om staten hade lånat direkt av medborgarna. Men obligationerna löper med ränta, som ska betalas. Och efter en tid ska också hela lånet betalas tillbaka. Om staten skulle låta bli att betala till Nordbanken, blir Nordbanken i sin tur stämnd av sina kreditgivare. Nordbankens ägare – staten – får då betala både hela skulden med ränta, plus förmodligen skyhöga skadestånd.

"Lån" hos Riksbanken har också en speciell ställning. Det betyder att Riksbanken köper statsobligationer av Riksgäldskontoret. Oftast rör det sig helt enkelt om vad som kallas en "expansiv penningpolitik" – Riksbanken får i princip order att trycka mer pengar. Den större penningmängden i ekonomin ger en impuls till inflation, vilket Riksbanken får kompensera t ex genom att höja räntan. Här finns således bestämda gränser för hur "expansiv" penningpolitiken kan vara.

Generellt är den finansiella diskussionen bristfällig hos nykeynesianerna. Man blandar hela tiden ihop finansiella och reala storheter. Ett exempel kan klargöra. I *Ordfront Magasin* Nr 1/1995 argumenterade SAF:s informationschef Janerik Larsson för det självklara, att pensionsfondernas tillgångar är intecknade för framtida utbetalningar av pensioner.¹⁰

I samma nummer av tidskriften svarade nykeynesianen P G Berglund under rubriken "Herr Larsson är en skojar".¹¹

Argumentationen gick ut på att värdepapper i fonderna är ointressanta, eftersom pensionärer är som oss andra, de vill ha mat på bordet och tak över huvudet. Tidningens skämttecknare fyllde på svarsartikeln med en teckning, där ett pensionärspar vid ett restaurangbord tillkallar kyparen och beställer "lite ränta på obligationerna". Skämttecknaren kan naturligtvis ursäktas, men det är svårare med ekonomen Berglund.

Vi lever faktiskt i en monetär ekonomi. Det betyder att utbetalningar från pensionsfonder alltid kan omsättas till mat och boende av den enskilde. Det enkla sambandet är att lägre utbetalningar betyder mindre mat och minskat utrymme för kostsam boende. Och om pensionsfonderna, i enlighet med nykeynesianernas rekommendationer, mer eller mindre fullständigt har tömts för att klara en oansvarig kortsiktig ekonomisk politik på 1990-talet, blir de framtida utbetalningarna utomordentligt små.

Men Berglund kanske menar något annat, att AP-fondernas pengar ska placeras i finansiering av bostadsbyggande och livsmedelsindustri. I så fall kan vi önska honom välkommen till den verkliga världen – AP-fonderna har i stor utsträckning använts just för att finansiera bostadsbyggande. Det är dock ett problem med att binda fonder i lågavkastande verksamheter.

Den ideala fondförvaltningen är att garantera den högsta långsiktiga avkastningen på fonderna. Och alternativa placeringar – vi tänker här på Berglunds alternativ, nämligen till bostadsbyggande och aktier i livsmedelsindustri – är mer attraktiva. Om livsmedelsindustri och bostadsbyggande vore så värdefulla placeringar som

¹⁰ J Larsson, "Ta statsskulden på allvar", *Ordfront Magasin*, Nr 1, 1995, sid. 71.

¹¹ P-G Berglund, "Herr Larsson är en skojar", *Ordfront Magasin*, Nr 1, 1995, sid. 71-72.

Berglund antyder, skulle det inte behövas några statliga regler för placeringspolitiken – placeringspolitiken skulle garantera att medlen hamnade där.

“Det är bara vi som förstår”

Det är en underlig värld som de svenska nykeynesianerna lever i. Något litet påminns jag om den kunskapsbildning som sker inom sekter. Någon inom sekten har en skinande ren idé om det ena eller det andra. Genom intensivt umgänge inom sekten etableras denna idé mycket fast. När idén så småningom konfronteras med de normala föreställningarna i samhället, sätts sektens märkliga förklaringsprocesser i gång.

Det finns alltid någon särskilt ondskefull figur som förhindrar att sektens klarsyn tränger igenom i samhället. I nykeynesianernas föreställning spelar “högerinriktade” ekonomer folkförförarens roll. De har lurat på aktörerna i dagsdebatten sina föreställningar för att uppnå sitt stora slutmål, att demontera välfärdsstaten. Men även de som borde veta bättre, har fallit undan. Riksdagsmännen är lyhörda för de falska profeterna – och i motsvarande mån okunniga om Berglunds ekonomiska teori – vilket gör situationen prekär: “Saliga äro de okunniga, ty de skola styra Sverige.”¹²

Men också “marknaden” – med sina välkända kontakter på politikens högerkant – antas delta i det hårdkokta spelet mot den svenska välfärdsstaten. Man låtsas inte om det rätta förhållandet, att den svenska statens förmögenhetsställning är utomordentligt god, utan betar sig som om den i stället vore besvärlig. Utländska placerare är tveksamma till svenska statspapper och avstår från att hålla svensk valuta i sina portföljer.

Nykeynesianerna har i stort sett anslutit sig till den folkfördummande bild av “marknaden” som medarbetare i statliga media spridit sedan lång tid. När TV velat visa upp “marknaden”, har man plockat fram några bankdirektörer och ställt dem inför ett batteri frågor. Dessa frågor har avsett att kanalisera den vanlige svenskens irritation inför marknadens antisvenska beteende. Det faktum att fi -

¹² P-G Berglund, “Saliga äro de okunniga, ty de skola styra Sverige”, ledare i *Ordfront Magasin*, Nr 5, 1994.

nansmarknaden varje sekund består av miljoner aktörer över hela världen har inte påverkat journalisternas information till medborgarna.

På denna punkt kommer naturligtvis inte bara sektens speciella logik i dagen, utan också den icke-ekonomiska och marxistiskt färgade världsbilden. Just knytningen till keynesianism blir gätfull för den som är något bekant med den verkliga Keynes teorier. I en keynesiansk värld är internationella placerare alltid rationella och perfekt informerade aktörer.

Keynesianer kunde i vissa avseenden betvivla att det totala resultatet av deras verksamheter ledde till något socialt gott, och de förspråkade därför regleringar. Men äkta keynesianer skulle aldrig få för sig att placerarna var ute i politiska syften. Placerarnas mål är helt enkelt att tjäna pengar på sina placeringar, och de är i regel ointresserade av partipolitik. I själva verket kan sådan partipolitik som förväntar dem alltid erbjuda möjligheter till vinstgivande placeringar. En mycket expansiv stat, som särskilt gynnar egna företag med beställningar, ger naturligtvis en signal om att dessa företag – eller deras största underleverantörer – är intressanta objekt för spekulativa placerare.

Däremot är en expansiv stat, som driver upp stora budgetunderskott, besvärlig i den meningen att den representerar en stor risk. Och stora fondförvaltare har normalt relativt små andelar riskpapper i sina portföljer. Vid förändringar i marknaderna som kräver omdisponering av portföljerna, är det dessa papper som säljs ut först. Men det är hela tiden fråga om rent ekonomiska bedömningar.

I en leninistisk värld är dock allt styrt av politiska syften. Därför uppfattas "internationella kapitalister" som politiska entreprenörer, som antas vara ute efter att slå sönder den mest avancerade socialpolitiska staten i världen, Sverige.

Som så ofta blir det bekymmer med logiken i denna typ av politiskt-konspirativa argument. Internationella placerare har under 1990-talet konsekvent "straffat" länder med stora budgetunderskott. Under de senaste faserna har det framför allt gällt Spanien, Italien och Sverige. Vid "Mexiko-krisen" i januari-februari 1995 blev den internationella finansvärldens första reaktion att sälja ut spanska, italienska och svenska statspapper. Det är troligt att "Baring"-krisen

i mars 1995 har utlöst samma effekt, även om den varit betydligt mer begränsad.

Logiken är oantastlig. Den större allmänna osäkerhet som präglat finansmarknaden efter Mexiko, varierar mellan olika länder. De ekonomiskt-politiskt svagaste länderna, dit Sverige hör, förknippas med kraftigt ökad osäkerhet, medan t ex Tysklands ställning snarast förstärkts – en allmän flykt till D-marken pågår för tillfället (slutet februari - början mars 1995). En stor omfördelning av osäkerheter inträffar således till nackdel för de länder som har den svagaste ekonomiska politiken – och placerare använder budgetunderskottets storlek som mätare på sådan svaghet.

För leninisterna borde det vara svårt att foga in Italien i sin politiska världsuppfattning. Rimligen borde storföretagaren Berlusconi regering varit just en sådan som faller det internationella storkapitalet på läppen. Förklaringen är naturligtvis att regeringens politiska färg spelar mycket liten roll för placerarna. Den italienska politiken ligger i vissa avseenden mycket nära den svenska: man har låtit den offentliga sektorn skena i väg – särskilt har de svaga italienska regeringarna spritt pensionslöften som konfetti över valmanskåren.

“Förvandla sparande till konsumtion”

Sedan 1991 har det svenska hushållssparandet stigit mycket kraftigt, från omkring 3,5 % till över 11 % av de samlade inkomsterna. Det finns mycket rationella förklaringar till att sparandet stiger. Den första förklaringen är att den skattereform som började gälla från 1991 premierade sparande och gjorde lån för hushållen betydligt dyrare. Hushållen svarade med att betala tillbaka sina lån – och amortering av lån på t ex familjens småhus är ju detsamma som sparande.

Den andra förklaringen är att Sverige har bytt realränteregim efter maj 1991, i samband med att den svenska kronan knöts till de europeiska valutorna. Det är enklast att beskriva den dramatiska förändring som inträffade som en “realräntechock” för den svenska ekonomin.¹³ Mycket kraftiga höjningar av realräntan ger hushållen en stark stimulans att spara, helt enkelt amortera av sina dyraste lån.

¹³ Detta begrepp finns mer utförligt diskuterat i I Ståhl & K Wickman, *Riv bostadspolitiken* SNS Förlag, 1992.

Den tredje förklaringen är lika stark, men kanske inte lika intuitivt lätt att se.¹⁴ Den engelske ekonomen David Ricardo formulerade för nästan 200 år sedan en tanke, som på ekonom-jargong har kommit att kallas "Ricardo-ekvivalensen". Det problem Ricardo ställde var detta: om en furste planerar att dra ut i krig, så kan fälttåget finansieras på ett av två sätt, antingen genom att skatten höjs eller genom att ett lån på den internationella finansmarknaden tas upp. Vilket sätt är att föredra? Ricardos svar var att det inte spelar någon roll: det måste ändå alltid bli frågan om beskattning, när lånet ska återbetalas.

Medborgarna förbereder sig på den förväntade ökade finansiella påfrestningen – högre skatter – på speciellt ett sätt, genom att öka sitt sparande. Med ett veritabelt "fälttåg för välfärd" som pågått under lång tid – och där systemet nu svajar under påfrestningen av en mycket hög arbetslöshet – finns för alla medborgare den omedelbara slutsatsen tillgänglig, att de framtida finansiella påfrestningarna kommer att bli kännbara.¹⁵ Det spelar, i detta hänseende, egentligen ingen roll om framtida regeringar höjer skatter eller minskar bidrag, eftersom det får en liknande nettoeffekt för stora grupper av medborgare.

Det förefaller ibland som om de ansvariga för den ekonomiska politiken inte accepterat "Ricardo-ekvivalensen". I 1995 års finansplan förutsätts t ex medborgarna öka konsumtionen och minska sparat, sedan den socialdemokratiska regeringen lagt fast kursen fram till 1998. Men hela den tanken vilar på att medborgarna ska göra sig

¹⁴ Det är naturligtvis ett intressant forskningsprojekt att söka mäta den relativa betydelsen av de olika förklaringar som här föreslagits. Det har inte gjorts, varför de skrivningar i denna text som jämför dem med varandra ska uppfattas som preliminära – helt enkelt som att de alla bör ingå i undersökningen.

¹⁵ Det finns en egendomlig partipolitisk debatt kring dessa svårigheter, där man menar att, eftersom det var en borgerlig regering som fick handlägga framväxten av de väldiga budgetunderskotten 1991-94, så är detta fråga om borgerlig politik. I själva verket är det svenska offentliga systemet dimensionerat för 3-4 % arbetslöshet och en befolkning med en obefläckad lutheransk arbetsmoral. Men liksom alla icke-robusta system – sådana som inte kan acceptera att förutsättningar lätt ändras mer än vad ursprungliga planerare förutsåg – har det visat sig braka ihop finansiellt vid den första riktigt stora påfrestningen. Och regler för välfärdssystemet har snickrats ihop av politiker ur alla läger under mycket lång tid – om "skuldbördor" ska fördelas någorlunda rättvist, förefaller vissa grundläggande drag i välfärdsstaten snarare ligga nära en moderniserad socialistisk utopi än en borgerlig.

av med den egna ekonomiska buffert som de byggt upp under de tre senaste åren och skifta tillbaka förväntningarna på "finansiell trygghet" till en på nytt expansiv offentlig ekonomi. Det är osannolikt att det kommer att ske.

Det nykeynesianska förslaget, att medborgarnas sparande ska dras in i skatt, kommer således i konflikt med hushållens egen planering. I och för sig fullföljer förslaget en huvudlinje i den svenska ekonomiska politiken sedan 1960-talet. Sparandeöverskott hos olika grupper av medborgare har ansetts vara en signal till den ekonomiska politiken om att det funnits ett finansiellt utrymme för offentlig expansion. Genom nya beskattningsregler har sådana överskott dragits in till den offentliga ekonomin. Låt mig förtydliga med några exempel: man har lagt om skatteregler för småhusboende, introducerat engångsskatter för privata pensionssparare, under lång tid successivt skärpt skatten på arv – dvs sparande som förs över mellan generationer, och så vidare.

Men även om det är möjligt att tala om en historisk kontinuitet, betyder det naturligtvis inte, att förslaget är utmärkt. Tvärtom förbereder sig medborgarna uppenbarligen för ett permanent systemskifte. Medborgarna ligger här långt före politikerna i faktisk insikt om krisen. Staten kan inte längre garantera välfärden, utan levererar färre tjänster som i framtiden kan komma att kosta ännu mer i skatt. Därmed hamnar förslaget att hårdbeskatta sparandet i en svårförsvaret position.

Nykeynesianerna har vaga förslag om vad staten ska använda de högre skatterna till. Ett förslag som återkommer är dock att bidra gen till fattiga ska bli högre. Det kanske ska betyda att arbetslöshetsunderstöden ska bli mer omfattande eller att bidragen till halvtidsarbetande ensamstående mödrar ska göras mer generösa. Vilket man än avser, har de alla alldeles speciella problem, som diskuteras livligt. Det kan mycket väl vara så, att mer av just de doser som bidragit till att föra Sverige in i krisen, inte nödvändigtvis kommer att få alldeles nya och eftersträvansvärda verkningar.

En gemensam nämnare i nykeynesianernas förslag är att förvandla sparande till konsumtion, sparande som finansierar investeringar, vilket konsumtion inte gör. I en världsekonomi med en potentiellt mycket stor efterfrågan på kapital och därmed mycket höga räntor, blir ett högt sparande i Sverige en tillgång. Det finns fortfa -

rande ett samband mellan sparande och investering i ett land – vilket ger vid handen att processen mot en enhetlig världsmarknad för kapital fortfarande inte har nått målet i alla avseenden.

Den kanske mest egendomliga föreställningen i det nykeynesianska resonerandet kring sparande och skatter är att först om staten tar hand om resurserna, kan jobb skapas. Men en indragning av skatter till staten innebär ju automatiskt att samma summa dras bort från den privata sektorn. Det är inte lätt att förstå varför en statlig användning av just dessa pengar skulle vara mer välgörande för samhällsekonomin än en privat användning.

Privat konsumtion åstadkommer naturligtvis “nya jobb” i precis samma mening som statlig. Där det finns skillnader är de troligen till den privata sektorns fördel – privat efterfrågan riktar sig automatiskt mot sådana verksamheter som befolkningen faktiskt vill bibehålla eller utveckla. För staten finns långtifrån alltid marknadsavkännande instrument tillgängliga, när man beslutar sig för den ena eller andra “satsningen”, som det från travbanorna inspirerade modeordet lyder.

Avslutande översikt

Den internationella valutaoro som har utmärkt de första månaderna av 1995 (detta skrivs i början av mars) har påverkat den svenska ekonomin på framför allt två sätt: fallande kronkurs och stigande räntor. Internationella finansiella aktörer förhåller sig generellt avvaktande gentemot länder med stort budgetunderskott, stor stats-skuld och en svag finanspolitik.

1990-talet innebär en ny situation för Sverige – det finns en internationellt baserad finansiell disciplin som nu åläggs Sverige och som vi, efter två och ett halvt decenniers försummelse, har svårt att anpassa oss till. Det är uppenbarligen svårt för ett ekonomiskt system som kommit långt in i välfärdsstaten att vända tillbaka.¹⁶

Den nykeynesianska rörelsen tillhör dock en mycket speciell grupp av debattörer som närmast förnekar att välfärdsstaten skulle befinna sig i någon reell kris. Den speciella kris de är beredda att ac-

¹⁶ I böckerna *Suedoclerosis 1* och *2* (skrivna av denne författare och I Ståhl, utgivna på Timbro förlag) diskuteras några av de grundläggande problemen i den mogna välfärdsstaten.

ceptera är en annan än den som diskuteras i den allmänna debatten – själva reträtten från välfärdsstaten är för dem den främsta orsaken till svårigheterna.

Roten till det onda anses således vara en helt annan än den som nästan alla andra som intresserat sig för problemen utgår från. För nykeynesianerna är det dessutom en helt onödig politisk kris, som tursamt nog relativt lätt kan lösas: det gäller att bryta med rekommendationerna från kannstöpande högerekonomer. När det väl är gjort, får Sverige på nytt en möjlighet att kraftutveckla med den offentliga sektorn som ledande länk.

Partipolitiskt utvecklar nykeynesianerna en argumentation som ligger mycket nära vänsterpartiets, och inte särskilt långt från miljöpartiets. Just kopplingen till vänsterpartiet är sannolikt ingen tillfällighet. Relativt mycket av deras tankegångar och föreställningar har smak av leninism. Relativt litet har någon verklig förankring hos ekonomen Keynes – det är i första hand Keynes förslag på 1930-talet man går tillbaka på, nämligen att lösa den dåvarande depressionen genom att under en kort tid underbalansera statsbudgeten. Men även denna koppling till Keynes är ytlig.

Nykeynesianernas djupaste motiv är troligen fördelningspolitiskt. Det finns här naturligtvis långa länkar in i den svenska politiska kulturen som i extremt stor utsträckning är just fördelningsorienterad. Genom att hela tiden ställa den offentliga sektorn i samhällsutvecklingens centrum, ser man en möjlighet att ständigt omfördela nationalinkomsten till de mest behövandes förmån. När den offentliga sektorn trängs tillbaka, minskar i motsvarande mån möjligheterna till en utjämning av inkomsterna.

Det kanske kan uppfattas som hårdhärtat att påminna om att Sveriges ovanligt avancerade försök i fördelningspolitik har orsakat betydande problem. Det kan räcka med att peka på arbetsmarknaden. Med mycket små löneskillnader har rörligheten gått ned och lågutbildade (t ex ungdomar) har haft svårt att ta sig in på arbetsmarknaden. Stelheterna i arbetsmarknaden har bidragit till att göra arbetslösheten onödigt hög. Det är utan tvekan skillnaden mellan dem som har och inte har arbete som utgör den största fördelningspolitiska skillnaden.

Med felsatta priser – motiverade bl a av fördelningspolitik – i en så strategisk marknad som arbetsmarknaden, har den svenska till -

växten också fallit långt under genomsnittet för OECD-länderna. Den i internationell jämförelse dåliga konkurrensförmågan hos den svenska modellen kanske enklast belyses av att Sverige rutschat ned från att ha varit det tredje rikaste landet i världen år 1970 till plats nummer 20 i dag.

Förr eller senare leder fördelningspolitik alltid in i en återvändsgränd. När det inte längre sker någon nämnvärd ökning av nationalinkomsten, finns det inte heller mycket att fördela och omfördela. Det är mot ett sådant faktum som det svenska politiska systemet går just nu. Vilka former den långa marschen ut ur det högorganiserade välfärdssamhället kommer att ta sig, kan naturligtvis ingen veta. Men rörelseriktningen är utstakad.

Det är kanske inga stora förhoppningar vi ska hysa om att nykeynesianerna ska börja se de verkliga problemen i stället för de inbillade. En väg till en bättre förståelse kunde kanske vara att läsa om Keynes arbeten. Det är väl en allmän erfarenhet hos dem som läst något helt verk av Keynes, att man i detta kan finna stöd för mycket vitt skiftande uppfattningar i olika frågor.

Med sina ofta intressanta diskussioner med oväntade vändningar förblir Keynes en intelligent ekonom, till skillnad från de svenska nykeynesianerna, som ofta framstår som icke-ekonomiska i sina artiklar när frågorna kommer in på fördelning. De kompenserar då svagheterna i ekonomisk argumentation med stor social upprördhet. Nykeynesianerna skulle ha mycket att lära om ekonomi av sin egen favorit.